



ویژه نامه

عید قربان



دوره نامه

عید قربان



نمادهای همدلی در عید قربان

در مقاله حاضر نویسنده عید قربان را به عنوان بزرگترین روز حج معرفی کرده و آن را نمادی از انسجام و وحدت اسلامی مسلمانان در ایام حج دانسته است. وی در ادامه مطلب به مصادیقی از انسجام مسلمانان که در اعمال عید قربان متجلی است اشاره کرده که با هم آن را از نظر می گذرانیم. کنگره حج، اجتماع عظیم جهانی و عظیم ترین گردهمایی مسلمانان سراسر جهان است. این گردهمایی یکی از شعائر بزرگ اسلامی است که درخشش ویژه ای در تاریخ اسلام داشته و از نقش محوری در وحدت و انسجام دنیای اسلام برخوردار است.

در تکاپوی روحانی مناسک حج، لطایفی است که غالباً از دیدگاه کسانی که با فرهنگ اسلامی بیگانه اند پنهان مانده است؛ چرا که همه ساله در این ایام، مسلمانان شور و حرارت صدر اسلام را دگر باره بروز می دهند و کعبه را همچون نگینی در بر می گیرند و این مکان مقدس به عنوان مرکز الهام و تربیت روحانی و پایگاه جنبش و حرکت امت مسلمان علیه ستمگران و سلطه جویان درمی آید.

توحید و انسجام دو بال کمال

مراسم حج، بیش از هر چیز ناظر بر ایجاد و تقویت روحیه برادری دینی و ایمان به عقیده توحید است. ارتباط تنگاتنگ این دو مقوله با هم سبب شده تا مسلمین در پرتو این دو مشخصه، تربیت یافته، ضمن تنظیم روابط برادری با یکدیگر به مقابله با مظاهر شرک و کفر به پا خیزند و از تمام عناصر تفرقه رهایی یابند که این خود عامل نیرومندی در همبستگی و انسجام مسلمانان جهان بشمار می رود.

احکام حج خط مشی زندگی فردی و اجتماعی هر مسلمان را تعیین نموده، وی را به کمال معنویت رهنمود می کند به گونه ای که در

پیروان مکتب، روحیه خداپرستی و شرک ستیزی ایجاد می کند و ایمان معنوی را با روح تازه ای به کالبد جامعه اسلامی می دمد و فکر و اندیشه مسلمانان را تعالی می بخشد. بر این اساس فریضه حج قادر است حالتی در مسلمانان پدید آورد که شیوه زندگی آنان دگرگون شود و به همبستگی و همدلی نایل آیند.

این همبستگی و همدلی از آن جهت که به هیچ یک از نهادها و سیستم های سیاسی وابسته نیست و مطلقاً از ایمان فرد مسلمان نشأت می گیرد، حلقه پیوستگی و قدر مشترک کلیه مسلمانان محسوب می شود و کمتر عاملی توان مقابله با آن را دارد. امتیاز چشمگیر اسلام، اصل توحید است و برگزاری همه ساله مناسک حج بیانگر هویت توحیدی مسلمانان می باشد.

از این رو، حج هجرت از هرگونه طبقه بندی ها و مرزبندی هایی است که حیات بشر را از هم جدا می کند و فقیر و غنی، و سیاه و سفید را به هم نزدیک می کند و در کنار هم قرار داده، وجه مشترک همه انسان ها را که همان عبودیت است، در همه زنده می نماید، و بدین دلیل است که قرآن، پرستش خدای یگانه را مایه اتحاد و همبستگی در پیروان ادیان الهی می خواند [۱]: «بگو: ای اهل کتاب! به سوی سخنی بیابید که میان ما و شما مشترک است. و آن اینکه جز خداوند را نپرستیم و چیزی را شریک او قرار ندهیم و بعضی از ما بعضی دیگر را به جای خدا ارباب نگیرد.» (آل عمران. ۶۴)

عید قربان بزرگترین روز حج محسوب می شود؛ چنان که از امام صادق (ع) نقل است که در جواب معاویه بن عمار که از ایشان درباره «یوم الحج الاکبر» (توبه. ۳) پرسیدند، فرمودند: «آن، روز عید قربان است.» [۲] از این جهت می توان گفت عید قربان تجلی توحید و نمادی از تجلی انسجام اسلامی در ایام حج است. از این رو در ادامه





عید قربان

دیده نامه



و عدل الهی را برپا نمایید. به همه ما ذریه آدم فهماند که «مکه و منی» قربانگاه عاشقان است و محل نشر توحید و نفی شرک که دلبستگی به جان و عزیزان نیز شرک است.» (صحیفه نور، ۸۷، ۱۸)

زائران بیت الله الحرام در روز عید قربان، چند عمل را انجام می‌دهند که هر کدام نمادی از انسجام می باشد و در ادامه به آنها اشاره می شود.

مطلب این نوشتار به مصادیقی از انسجام اسلامی که در عید قربان نمایان است، اشاره خواهیم کرد.

واژه شناسی عید

واژه «عید» به معنای رجوع و برگشتن است و «قربان» به معنای قربانی یا هر آنچه با آن به پروردگار، تقرب جویند. (۳) از این رو، می توان عید قربان را به معنای بازگشت انسان به مقام تقرب الهی دانست. این مقام در سایه مبارزه با هواهای نفسانی و در پرتو تهذیب، خودسازی و بهره گیری از فرصت های ناب به دست می آید. زائران خانه خدا که پس از تحمل سختی های بسیار و پرهیز از نمادهای دنیوی، اینک به منزلگاه آخر رسیده اند، عید قربان را جشن می گیرند. در این روز حاجیان در یک وحدت عملی کم نظیر سر بر آستان حضرت دوست می ساینند و پس از آن با چهره ای گشاده از توفیق یافتن به انجام تکلیف، یکدیگر را به آغوش کشیده، به هم تبریک می گویند.

رمی جمرات، نماد برائت از تفرقه

حاجیان در روز عید ابتدا با پرتاب هفت سنگ ریزه برای هفت بار به ستون های بر هم چیده شده - که نماد ابلیس رجیم است- تنفر خود را از همه شیطان های درون و برون ابراز می کنند. این عمل را «رمی جمره» گویند. وقتی حکمت این عمل را از امام کاظم (ع) پرسیدند، امام فرمود: «چون ابلیس در محل جمرات بر ابراهیم (ع) ظاهر گشت و آن حضرت، آن پلید را سنگسار نمود. از این رو، همین، سنت جاریه ای شد و باقی ماند.» (۴) این عمل، طرد شیطان و تثبیت عبودیت و اطاعت خداوند متعال است.

سیدالسادین امام سجاده (ع) نیز در دعای مخصوص عید، آن را روزی مبارک و با میمنت می خواند و می فرماید: «اللهم هذا یوم مبارک میمون.» (دعای ۴۸ صحیفه)

یکی از کارهای بزرگ شیطان این است که بین افراد انسان تفرقه بیندازد و عداوت و بغض بین آنها ایجاد نماید. (۵)

«شیطان می خواهد در میان شما به وسیله شراب و قمار دشمنی ایجاد کند.» (مائده، ۹۳) و انسان با تفرقه و اختلاف، خود را در اختیار شیطان می گذارد؛ همانگونه که امام علی (ع) فرمودند: «ایاکم و الفرقه فان الشاذ من الناس للشیطان کما ان الشاذ من الغنم للذئب؛ (نهج البلاغه، ج ۱۲۷) از جدایی و پراکندگی بپرهیزید؛ زیرا انسانی که از مردم جدا شود در اختیار فرمان شیطان است همچنان که گوسفند دور از گله،

امام خمینی (ره) احیای اسلام ناب، درباره عید قربان چنین گفته اند: «عید قربان، عیدی است که انسان های آگاه را به یاد قربانگاه ابراهیمی می اندازد؛ قربانگاهی که درس فداکاری و جهاد در راه خدای بزرگ را به فرزندان آدم و اصفیا و اولیای خدا می دهد... این پدر توحید و بت شکن جهان، به ما و همه انسان ها آموخت که... عزیزترین ثمره حیات خود را در راه خدا بدهید و عید بگیرید. خود و عزیزان خود را فدا کنید و دین خدا





عید قربان



نصیب گری می شود.»

آری، حاجی با این عمل نمادین بر شیطان رجیم سنگ زده، آن را از خود رمی می کند و خود را در صف منسجم مسلمانانی می یابد که همگی تنفر خود را از شیطان اعلام می دارند.

قربانی، نماد وارستگی و مساوات

حجاج در ادامه اعمال روز عید با کوله باری از عقیده و جهاد، رو به سنت قربانی می آورند و آن را به پیشگاه پروردگار هدیه می کنند و به دستور الهی جامه عمل می پوشانند که فرمود: «و حج و عمره را برای خدا به اتمام رسانید و اگر محصور شدید [و موانعی مانند ترس از دشمن یا بیماری اجازه نداد که پس از احرام بستن، حج را کامل کنید] پس آنچه از قربانی فراهم است [ذبح کنید و از احرام خارج شوید]». بقره ۱۹۶.

آن کسی که به قربانگاه می رود و گوسفندی را ذبح می کند، درحقیقت با حرکتی نمادین عزم از میان بردن هوس ها و وابستگی هایش را می کند و آماده ایثار و فداکاری می شود. این عمل را از آن جهت که عبادت و وسیله تقرب به خداست، قربان گویند. (۶) چنان که امام سجاد(ع) ضمن پرسشی از شبلی پرسیدند: «آیا به هنگام سر بردن قربانی، نیت کردی که با تمسک به حقیقت تقوی و ورع حلقوم طمع را قطع کنی؟...» (۷) تقسیم قربانی در میان مردم به ویژه تنگ دستان به معنای دستگیری و تعاون است. وقتی حاجی در روز عید به شکرانه انجام مناسک حج، موظف می شود تا حیوانی سالم و کامل را بکشد و گوشت آن را به نیازمندان بدهد، این عمل خود عامل نزدیک شدن به خدا می گردد و انسان را مشمول عنایت الهی می سازد و هم برحسب مصرف، عامل ایجاد محبت میان افراد جامعه می شود. این گونه است که بین مسلمانان رابطه ای صمیمی به وجود می آید که خود یکی از عوامل و زمینه های انسجام است و بدین صورت تعاون و همبستگی اجتماعی در اعمال خیر و نیکوکاری در میان مردم افزایش می یابد. از طرف دیگر، اگر تقسیم قربانی صحیح انجام گیرد، میلیون ها گرسنه سیر می شود و بدین وسیله بین غنی و فقیر، ارتباط برقرار می گردد. این همان انسجام و همدلی مورد توجه شارع است.

از دیگر نمادهای قربانی «مساوات» است؛ به طوری که تقسیم گوشت قربانی به سه قسمت و استفاده شخص حاجی از آن (۴۰ و ۳۶) شاهد گویایی بر این مساوات است. در این صورت یکی از مصادیق تفرقه (امتیازاتی که انسان برای خود قائل شده است) از بین می رود و همه به این قول پیامبر اعظم(ص) رجوع می کنند که در خطبه حجه الوداع فرمود: «مردم! پروردگار همه شما یکی است و پدر همه شما یکی است؛ همه از آدم هستید و آدم از خاک است؛ عرب را بر عجم فضیلتی نیست، مگر به تقوا.» (تحف العقول، ۰۳) این عمل در حج، عدالت اجتماعی اسلام را منعکس می کند و خود عاملی است بر انسجام و اتحاد بین همه مسلمین جهان.

حلق، زدودن آرایش ظاهری و باطنی

سومین و آخرین عملی که حاجیان باید در روز دهم ذی الحجه به انجام رسانند، عمل «حلق» یا تراشیدن موهای سر برای مردان و کوتاه کردن قدری از مو و ناخن برای زنان است. قرآن می فرماید: «سپس، باید آلودگی هایشان را برطرف سازند و به نذرهای خود وفا کنند و بر گرد خانه کعبه، طواف کنند.» (حج ۲۹). زائران خانه خدا، در روز عید قربان، شکوهمندترین و آرمانی ترین گام ها را برای رام کردن نقش خویش برمی دارند و کمال تسلیم و رضا را در تصویری زیبا از عبودیت و بندگی به نمایش می گذارند و از تمام مظاهر فخر و زیبایی دل کنده و با تراشیدن سر، همرنگ و هم شکل به همراه دیگران آماده حضور دوباره در مسجدالحرام و خانه دوست شده، روحشان را از پلیدی ردای اخلاقی تطهیر می کنند و آخرین نشان از هواپرستی و خودخواهی را از دامان دل به دور می ریزند. امام صادق(ع) در این مورد می فرماید: «با تراشیدن موی خود، تمام عیب های ظاهری و باطنی ات را دور ریز!» (مصباح الشریعه، باب ۲۲)

قربان، عید همه مسلمین

عید قربان یکی از اعیاد مهم مسلمین است که برخلاف برخی اعیاد دیگر، مورد اختلاف نیست؛ چرا که همه فرق مسلمین این روز را عید محسوب می کنند؛ لذا در دعای مخصوص قنوت نماز عید می خوانیم: «اللهم انی اسالک بحق هذا الیوم الذی جعلته للمسلمین عیدا و لمحمد صلی الله علیه و آله ذخرا و شرفا و کرامه و مزیدا...؛ بار الها! به حق این روزی که آن را برای مسلمانان عید و برای محمد(ص) ذخیره و شرافت و کرامت و فضیلت قرار دادی...» و بدین گونه عید را فقط مخصوص مؤمنین ندانسته، همه مسلمین را در آن سهیم می دانیم و اعتقاد داریم این گردهمایی عظیم رهیافتی برای رسیدن به اعتصام به حبیل الله (آل عمران، ۳۰۱) است که یکی از مهمترین دستورات اجتماعی اسلام می باشد.

بنابراین با توجه به مباحث مطرح شده، مناسک حج که در اوج عظمت آن عید قربان قرار دارد، علاوه بر رسیدن به توحید، عاملی است مؤثر برای نیل به انسجام و همبستگی هرچه بیشتر مسلمانان. لذا بزرگان دینی ما به این مسئله بارها تاکید کرده اند که بهترین عمل در این روز برائت از مشرکین و شیاطین حقیقی عالم است و این مهم میسر نمی شود مگر با انسجام و همدلی تمامی مسلمین با هر فکر و عقیده و مسلکی که باشند. [مرکز فرهنگ و معارف قرآن]

پانویست ها:

- ۱- فرهنگ قرآن، ج ۹، ص: ۰۷۱
- ۲- کافی، ج ۴، ص ۰۹۲
- ۳- لسان العرب ماده «قرب»؛ المعجم السبئی ماده «ق رب».
- ۴- بحار الانوار، ج ۲۱، ص ۰۱۱؛ علل الشرائع، ج ۲، ص ۲۲۱
- ۵- اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۶۴
- ۶- مجمع البحرین، کلمه قرب، ج ۲، ص ۰۸۴
- ۷- مستدرک الوسائل ج ۰۱، ص ۱۷۱

عَاشُورَاءُ
قُرْبَانِ مَبَارَكٍ



وَفَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ

روز بندگی و بخشودگی مبارک